

MAS'ULIYAT ALANGASI

Berdiyeva Sevara Bayanqul qizi

Alisher Navoiy nomidagi

Toshkent davlat O'zbek tili va Adabiyoti Universiteti talabasi.

+998937830919. sberdiyeva85@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.13958455>

Annotatsiya. Ushbu maqolada mashhur qirg'iz yozuvchisi Chingiz Aytmatov haqida qisqacha ma'lumot va uning "Qiyomat" asarida keltirilib o'tilgan "Oltovlon va yettinchi" balladasidagi voqealar tahlili, obrazlar haqida izohlar yoritilgan. Shu bilan bir qatorda asarda keltirilgan ramzlar va yozuvchi ilgari surgan bosh g'oya haqida ma'lumot keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Chingiz Aytmatov, "Qiyomat", "Oltovlon va yettinchi", chekist Sandro, Jo'xadze, vijdon va vatan muhabbati, Qizil inqilob.

FLAME OF RESPONSIBILITY

Abstract. This article provides a brief overview of the famous Kyrgyz writer Chingiz Aitmatov and an analysis of the events in the ballad "Oltovlon va yettinchi", reviews of the characters, which are presented in his work "Qiyomat". A parallel reference is made to the symbols presented in the work and to the general idea that the writer put forward.

Keywords: Genghis Aitmatov, "Qiyomat", "Oltovlon va yettinchi", chekist Sandro, Jokhadze, conscience and love of the motherland, Red Revolution.

ПЛАМЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Аннотация. В статье содержатся краткие сведения о знаменитом кыргызском писателе Чингизе Айтматове, анализ событий баллады «Олтовлон ва еттинчи», цитируемых в его произведении «Киямат», и комментарии о героях. Кроме того, дается информация о символах, представленных в произведении, и основной идее, выдвинутой писателем.

Ключевые слова: Чингиз Айтматов, «Судный день», «Шестая и Седьмая», чекист Сандро, Джохадзе, совесть и любовь к Родине, Красная революция.

Chingiz Aytmatov qirg'iz yozuvchisi. O'zining asarlari bilan butun dunyoga ma'lum va mashhurdir. Aytmatov o'z asarlarida inson vijdoni, iymoni, diyonati, e'tiqodi kabi g'oyalarni ilgari surgan va tadbiq etgan. Chingiz Aytmatov-millat odami. U o'zining asarlarida vatanga mehr, sadoqat va milliy urf-odat-u ananalarni mohirona yoritib berdi. O'zligini angladi, o'zligini sevdi, e'tirof etdi va dunyo e'tiborini qozondi.

Chingiz Aytmatov 1886-yilda “Qiyomat” romanini yozdi va asarida “Oltovlon va yettinchi” nomli qisqa hajimga ega boʻlgan balladasini keltirdi.¹ Tarixan real voqeani aks ettirgan koʻrincha-da, aslida ballada-muallifning badiiy toʻqimasi.

Qisqacha asar mazmuni: “Revolutsiya alanga olgan, qonli grajdanlar urushi ketyapti, inqilob dushman toʻdalari bilan oxirgi janglarga kirgan, Guruzyaning tarixiy yoʻli muqarrar – sovet hokimiyati gʻalaba qozonib, eng ovloq togʻ qishloqlaridan ham qurollangan aksilinqilobchilarning qolgan qutgan toʻdalari siqib chiqarilayotgan paytlar. Ayniqsa, joʻmard Guram Joʻxadze deganning tish tirnogʻigacha qarshilik koʻrsatadi.”² Asarda voqealar, qarashlar tagʻdirlar zidligi asosida qurilgan. Qizil inqilob tarafdorlarining barchasi Joʻxadzelar uchun dushman edi.

Sandro-chekist. U yashirincha Joʻxadze guruhiga kirib olgan va bor mahoratini ishga solib qoʻrboshining qoʻlostidagi ishonchli yigitlaridan biriga aylangan, lekin Sandroga Sovetlar tomonidan qoʻrboshi Joxadze guruhini tugatishdek vazifa yuklangan edi. Sandro shoshqaloq emasdi, Sovet tomonidan shunday kuchli tarbiyalangandi faqatgina sabr bilan qulay fursat poyladi.

Pistirmadan omon qolgan 7 kishilik Joxadze jamoasi togʻ yon bagʻriga joylashadi. Hamma toliqanidan dong qotib uxlaydi, lekin Sandroning boʻyniga yuklatilgan masʼuliyati qoʻrboshining esa dushman xafiga boʻlgan xavotiri uyqu bermasdi. Alloh ummatlariga birdek rahmatini yogʻdirar ekan, undan barcha ummatlari manfaatdor. Shuningdek, toʻlin oy ham bu kechada oʻz nurlarini ayamadan yogʻdirardi. Hatto, Joʻxadzedan nega uxlamaganini soʻrashganda, oyni sabab qilib koʻrsatadi. Yana bir tomondan oy shuʼlari bolalarini himoyalayotgan ona mehri singari namayon boʻladi.

Vatan bilan vidolashish naqadar ogʻir tuygʻu. Vatanga muhabbat vaqt va makon tanlamaydi. Donishmandlardan biri shunday degan: “Vatan bir bogʻdir, vatanning sodiq farzandlari bu bogʻni oʻz yurak qonlari ila sugʻarmaklari darkordir.”³ Shunday ekan suvsiz bogʻni tasavvur qilib boʻlmaganidek Sandroda ham Joʻxadze vatan sogʻinchi va armoni bilan Istanbulda yuk tashuvchi boʻlib yurishga, oʻzini darveshlikka mahkum qilganidan unga boʻlgan munosabati oʻzgardi. Ammo masʼuliyat alangasi shunday shakillangandiki, unga sepilgan har qancha suv oʻchira olmasdi.

Yuraklarga sanchilyotgan gʻam-qaygʻu, hasrat, yer-u osmonning taʼmi qoshilgan vino bilan qalblarda alanga yoqdi. Ovozlar hamohang boʻlib ota bobolari qoʻshigʻini kuylayotgan yettovidan biri bu vinodan bebahra edi. Sababi shundaki unda topshiriq degan masʼuliyatli bir alanganing oʻzi yetarli boʻldi. Faqat va faqat qoʻshiq yettovini birlashtirib turardi.

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/Chingiz_Aytmatov

² Chingiz Aytmatov “Qiyomat” romani TOSHKENT Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti 1989

³ <https://religions.uz/uz/news/detail?id=390> (Vatanni sevish hikmati)

Sandro topshiriqni xamirdan qil sug'irgandek puxta bajardi va vino ichib ichidagi olovni o'chirdi. O'z vatani yerlarida jonsiz yotgan oltovlonni ko'zdan kechirgach, mauzerni chakkasiga tirab o'q uzdi.

Chingiz Aytmatov "Odam abadiy muammo" maqolasida shunday yozgan edi: "Agar sening vijdoning bo'lsa va sen odam o'ldirsang, keyin o'zingni o'ldirasan. Agar sening vijdoning bo'lmasa, sen tinchgina uxlayverasan. Hamma masalalarda ham shunday."⁴ Yozuvchining maqolasidagi bu qarashlari mutolachiga Sandro obraziga singdirilgan yashirin hislarni ochishga yordam beradi. Eng kuchli og'riq bu vijdon azobi, bunday og'riqqa uchraganlar har bir soniyada o'lib tiriladi, umri davomida gulxan o'rtasida kuyib yashaydi.

Oltovlon otib tashlangach yuqorida ona mehri deya qiyoslagan shu'lalar shunday tasvirlanadi: "Oyning tutab yotgan beqaror shu'lalari qo'ynida..."⁵. Bu tasvirdan so'ng ramziylik to'g'ri tanlaganiga ishonch hosil qilamiz.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, asarda gruzinlar yuksak ma'naviyat vakili sifatida tasvirlangan.

Asarda qo'shiqni kuylanishi miqlarga borib taqaladi. "Qo'shiqlar asrlar zulmatida turib yaratganga tavallo qilayotganlar nolalaridan tug'ilgan va ularni yaratgan yo'qdan bor qilib, so'ng uni ruhoniy mavjudiyatga aylantirgan edilar. Ular o'zlarini yorug' dunyoda juda yolg'iz his qilardilar, yolg'iz qo'shiqlarda va duolardagina ularni topamiz deb ishonardilar."⁶ Jo'xadze jamoasi ham yolg'iz o'zlari qolgandi va ota-bobolaridan qolgan qo'shiqlarni kuylab, mana shu yolg'izlikdan biroz bo'lsada uzoqlashishgandir.

Balladani ikki nutq, ya'ni qo'rboshining so'zlangan, chekistning so'zlanmagan nutqi tutib turardi. Mohiyatan olib qaraydigan bo'lsak bular bir-biri bilan uyg'unlashadigan nutq edi.

Chekist obrazi ko'proq harakatlari bilan ochib berilgan, qo'rboshi esa monologlari bilan. Asarning bosh g'oyasida vatan mehri va vijdon turardi.

REFERENCES

1. Chingiz Aytmatov "Qiyomat" romani TOSHKENT G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti 1989-yil
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Chingiz_Aytmatov
3. <https://religions.uz/uz/news/detail?id=390> (Vatanni sevish hikmati)
4. <https://t-science.org/axivDOI/2019/11-79/PDF/11-79-27.pdf>

⁴ <https://t-science.org/axivDOI/2019/11-79/PDF/11-79-27.pdf>

⁵ Chingiz Aytmatov "Qiyomat" romani TOSHKENT G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti 1989

⁶ <https://kitobxon.com/oz/kitob/qiyomat-2>

5. “Oltovlon va yettinchi” hikoyasidagi ijtimoiy yuk” maqola
6. <https://kitobxon.com/oz/kitob/qiyomat-2>